

12. Guidance section

13. Financial Instrument for Fisheries Guidance (FIFG), egyébként számunkra ez az alap gyakorlatilag nem kínál megszerzhető fejlesztési forrást.

14. Az 1994–1999 közötti tervezési időszakban 5 célkitűzés volt, a célokhoz rendel területi besorolás 2000-tól megváltozott, vannak olyan területek, amelyek kiestek a támogatottak köréből, ezek a területek átmeneti támogatásban részesülnek.

15. Vannak kivételek, például e cél keretében kapnak támogatást Írország és Észak-Írország határ menti területei.

16. A vidék szempontjából kiemelt fontosságú, szinte folytonosan működő program. 1991–1993 között LEADER I néven indult, forrása ekkor még csupán 400 millió ECU volt, a következő programozási időszakban (1994–1999) a LEADER II már kibővített forrással, mintegy 1,7 milliárd ECU-val rendelkezett. A jelenlegi (2000–2006) pedig már 2,02 milliárd euró forrással gazdálkodik. A program pontos elnevezése: Akciók a vidék gazdaságfejlesztéséért (*Liaison Entre Actions pour le Développement de l'Economie Rurale*).

17. A Tanács 1999. május 17-i 1257/1999/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról és bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalánításáról.

18. Nem egyszerűen a jogszabályok „összefésüléséről” van szó, a különböző EU dokumentumok úgy fogalmazzák, hogy az utóbbi változtatásokkal a vidékfejlesztés a Közös Agrárpolitika második pillérévé vált. Egyébként az EU a közös agrárpolitika költségvetésének mintegy 10%-át fordítja vidékfejlesztési intézkedésekre.

19. CAP = Common Agricultural Policy, az EU Közös Agrárpolitikája

20. A tervezés logikája, szabályai lényegében az 1260/1990 EK rendelet előírásait követik.

Popp József

Mezőgazdasági termékek – világgazdasági kilátások

A világ legismertebb előrejelző intézeteinek prognózisait, elemzéseit figyelembe véve áttekintjük a főbb mezőgazdasági termékek világgazdasági kilátásait a 2008/09-ig terjedő időszakokra. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a hosszú távra szóló előrejelzések akár évenként is módosulnak a világ, illetve különböző régióinak várható gazdasági növekedési ütemének függvényében. Ennek oka, hogy az élelmiszer-termelés, illetve -fogyasztás a GDP alakulásával mutat szoros korrelációt. A viszonylag alacsony gazdasági színvonalon lévő, de feltörekvő, fejlődő országokra ez különösen érvényes.

A világgazdasági kilátásait az OECD, az USDA¹, valamint az Európai Bizottság a korábbi években meglehetősen rózsaszínűen festette le. Emelkedő mezőgazdasági termékárakat, a világnépesség gyarapodását és a

jövedelem emelkedésének hatására bekövetkező keresletnövekedést prognosztizáltak. Az időközben kialakult ázsiai és orosz pénzügyi krízis, a brazil valuta 8 százalékos leértékelése és még számos más gazdasági jelenség az agrárpiacot is megrendítette. Ez a hatás nem múlt el nyomtalanul a prognózisok készítésénél sem. Óvatosabb, visszafogottabb, kétkedőbb lett a szakemberek többsége. Nincs ez másként nálunk sem, noha mindenki reménykedik a növekedés mielőbbi beindulásában.

A FAO² a következő évek agrárpiacáról elismeri ugyan, hogy a fejlődő országok népességének növekedése potenciálisan bővíti a keresletet, de kérdéses, hogy a gazdaságilag legfejlettebb és jelentős termelési potenciállal rendelkező országok termékefeleslegét ez a bővülés fel tudja-e szívni. Az agrártermékek ára tehát a jövőben is nyomott lesz, mert a tényleges szükséglet nem párosul megfelelő vásárlóerővel a piacon. A FAO ennek ellenére is fejlődő, táguló agrárpiaccal számol, ami azonban elmarad az ázsiai és az orosz válság előtt prognosztizált dinamikától.

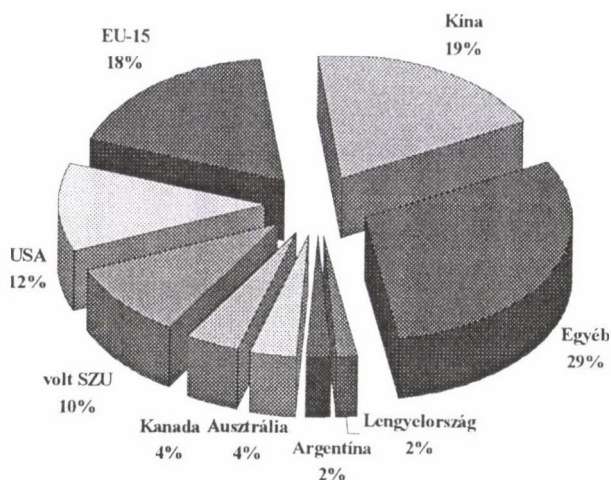
A fogyasztás–felhasználás növekedési üteme – a válságövezetek bizonytalan jövője miatt – csak igen nehezen, s elég nagy hibahatárral becsülhető. Feltételezhető azonban, hogy az egy főre jutó élelmiszer-fogyasztás (a kibocsátáshoz hasonló ütemben) évi 0,7 százalékkal bővül. A fejlődő országokban ez az ütem évi 1,4 százalékra tehető, ami kétszerese ugyan a világtábornak, de elmarad az előző évtized növekedésétől (1,7 százalék).

A FAO elemzés figyelmeztet arra, hogy a világ élelmiszer-keresletét a váratlan pénzügyi-gazdasági események nagymértékben befolyásolhatják. A válságok hatására nemcsak az igény szűkül, hanem zömmel ezek következtében az árak is jelentősen visszaeshetnek. Az USDA 1999-ben az agrárpiaci kilátásait pesszimistábban ítélte meg, mint korábbi prognózisaiban.

Az előrejelzések legbizonytalanabb eleme Kína, ahol a prognózisok óriási mértékben növekvő agrártermeléssel és élelmiszer-fogyasztással számolnak. Kína szerepe az agrárpiacra saját agrárpolitikájának eszköztárától függ, és nem kizárt, hogy zömmel vagy teljes mértékben házai termelésű takarmánygabonából fedezi a gyorsan gyarapodó állatállománya szükségletét. Mindezt viszont mások kétségbe vonják, abból a megfontolásból, hogy Kína szinte teljesen kimerítette már az agrárfejlődési potenciálját, s a növényi termékek helyett az állati eredetű élelmiszerek iránt növekvő kereslet fokozza a transzformációs veszteségeket is.

Növényi termékek

Búza. A világ összes gabonatermése 1998/99-ben mintegy 1,8–1,9 milliárd tonna volt. Ebből a búza 590 millió tonnára tehető, amiből a durumbúza termése 34–35 millió tonna volt (1. ábra). A vizsgált időszakban (1998–2008) azonban a termelés növekedési üteme még viszonylag szerény, évi 1,5%-os lesz. A termelés növekménye így 50–60 millió tonnát tesz ki, tehát az időszak végén a világ búzatermelése megközelíti a 660 millió tonnát.

Összes termelés: 584 millió tonna

Forrás: OECD

1. ábra. A világ búzatermelésének megoszlása 1998-ban

A világ búzatermelésének előrejelzései figyelembe veszik, hogy az USA-ban óriási tartalékok vannak, s kihasználásuk elsősorban a konjunktúra és az agrárpolitika alakulásától függ. Mindenesetre a prognózisok abban megegyeznek, hogy az USA búzatermelése az új évtized végére mintegy 72–73 millió tonnára fut föl.

Az EU búzatermelésére vonatkozó előrejelzések valamivel visszafogottabban a korábbi becsléseknél, ami azt jelenti, hogy a prognosztizált időszak végére 100–110 millió tonnás össztermés várható. A termelési többletek egyébként mindenhol a hozamok további emelkedéséből fognak származni, ahol nagy különbségek találhatók. Miközben például évi 1,4%-os növekedéssel a világátlag eléri majd a 3 t/ha-t, addig Franciaország átlaghozama megközelíti a 8 t/ha-t. Jellemző, hogy fő versenytársunk, az EU a jelenlegi magas színtről is tovább fokozza termelésének színvonalát.

A világ *búzakereskedelme* a 2008/09-es gazdasági évben mintegy 95 millió tonna körül fog alakulni. Az 50–60 millió tonnás termelési többletből (1998–2008) csak 15 millió tonna kerül be a kereskedelmi vérkeringésbe, tehát a saját termelésű felhasználás aránya emelkedik. A nettó forgalom egyharmada lesz az USA részesedése. Az EU is erősíti jelenlétét a búza világgpiacán. A prognózisok szerint azonban gyengül Argentína és Kanada exportőri szerepe. A meghatározó importőrök között stabilan továbbra is Japán és Latin-Amerika szerepel, s a vizsgált időszak végén pedig a volt „Szovjetunió” országai. Kína búzaterületének csökkenésére számítanak.

A várható világgpiaci árakat illetően optimista az előrejelzés, ugyanis tonnáként 30–40 USD árnövekedésre, s az időszak végére 150 USD/t-ás ár kialakulására számít.

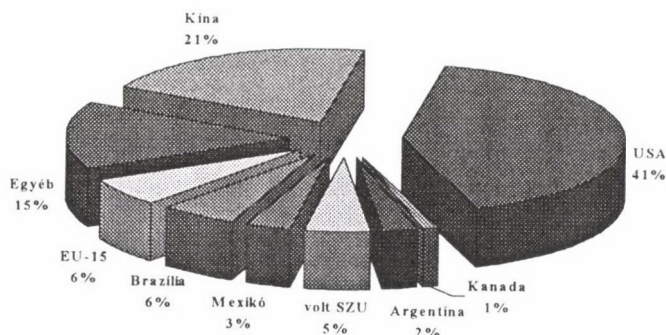
A várható világgpiaci események a magyar búzatermelés jövője szempontjából ellentmondásos üzeneteket hordoznak. Gyors javulásra nem, de

erős versenyre számítani lehet. EU-csatlakozásunk időpontja és feltételrendszere (pl. a közvetlen támogatások ügye) mérvadó esélyeink tekintetében. Mindenekelőtt a termelés színvonalát, valamint annak műszaki feltételeit kell javítani, mert csak így csökkenthetők a szélsőséges különbségek (évek és termelők között), amelyek befolyásolják versenyképességünket az EU belső piacán.

Kukorica. A világ kukoricatermelésének alakulását több tényező egymásra hatása fogja meghatározni. Elsődleges tényező marad a gazdasági növekedés, illetve az ennek következtében emelkedő húskereslet, ami a fejlődő országokat a takarmány-előállítás fokozására ösztönzi. Ezzel ellentétes – bár gyengébb – hatást gyakorol az a folyamat, amelynek során a takarmányozásban a kukoricát részben kalászos gabonákkal helyettesítik.

Az előrejelzések szerint a világ kukoricatermelése 2008/09-ig mintegy 70–80 millió tonnával bővül, s eléri a 670–680 millió tonnát. A növekedés tehát továbbra is gyenge lesz. A világ legnagyobb termelője a jövőben is az USA marad (2. ábra). A várható termelési többletből mintegy 40 millió tonnát az USA termelői fognak előállítani, s ezzel tovább erősítik meghatározó szerepüket a kukoricapiacón.

Mivel a világ kukoricatermelésének többlete a fejlődő országok saját hús fogyasztásának megalapozását is szolgálja, a világ nettó kukoricakereskedelme az új évtized végére csak szerény mértékben, összesen 15 millió tonnával bővül, és 70 millió tonna körül fog alakulni. A stabil importőrök

Összes termelés: 600 millió tonna

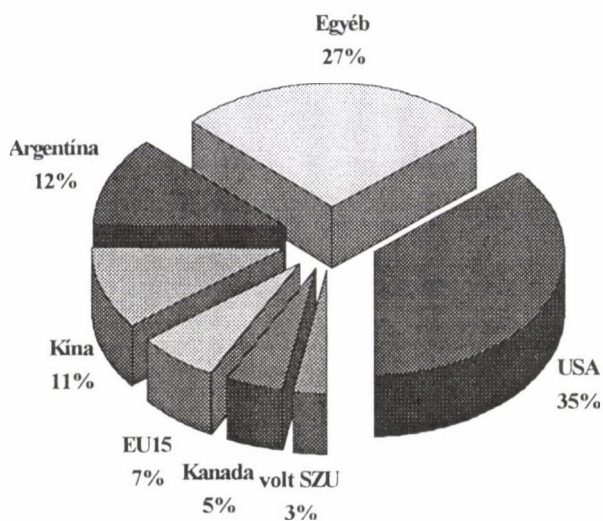
Forrás: OECD

2. ábra. A világ kukoricatermelésének megoszlása 1998-ban

Japán, Dél-Korea, Mexikó, Egyiptom és Tajvan lesznek (egyes amerikai szakértők szerint Kína kukoricatermelési programja nem lesz sikeres, ezért ott is jelentős importigény valószínűsíthető). Az EU nettó behozatala 1–1,5 millió tonna körüli lehet. A világpiaci kereslet nagy részét, 55–60 millió tonnát az USA termelői fogják kielégíteni. A kukorica világpiaci ártendenciája változatlanul optimista. A következő évtizedben mintegy 20 USD/t-ás árszilárdulásra lehet számítani.

A magyar kukoricatermelők kilátásait jelenleg is differenciáltan ítélni lehet, mert a közeli európai országok is importra szorulnak kukoricából, ahol jó esélyünk lehet a versenyre. Ehhez egyrészt logisztikai rendszerünket kell fejleszteni, másrészt a versenyképesség nem érvényes a potenciális kukorica-vetésterület egészére, hanem megközelítően csak 60–70%-ára. A termelési színvonal javításával csillapíthatjuk a hozamingadozásokat és a termelőkre jellemző túlzott különbségeket.

Napraforgó. A világ olajosmag-termelése, amelynek zömét a szója és a repce teszik ki, 220 millió t körül mozog (3. ábra). A számunkra fontosabb napraforgó termelése évtizedek óta töretlenül emelkedik, de a termelés növekedési ütemének lanygulására számítanak a szakértők. Az újabb prognózisok szerint a vizsgált időszak végére 26–27 millió tonnás termelés várható a világon. Ennek oka részben a szója erős versenyével függ össze, részben pedig azzal a feltételezéssel, hogy az új WTO-forduló relatíve hátrányosan érinti az olajnövények termelését.

Összes termelés: 217 millió tonna

Forrás: OECD

3. ábra. A világ olajosmag-termelésének megoszlása 1998-ban

A napraforgóolaj előállítására – ha a korábban jelzettnél alacsonyabb szinten is – de dinamikusabban bővül. A jelenlegi 8,5 millió tonnáról 2008/09-ig 10 millió tonnára nő a világ termelése. A kereskedelmi forgalomba kerülő olaj mennyisége az ezredfordulót követő időszakban 1,8–1,9 millió tonnás szinten fog stagnálni. A napraforgóolaj árának várható trendjében enyhe pesszimizmus jelenik meg. Az áresés tonnánként akár 50–100 USD is lehet.

A napraforgómag és -olaj piacának prognózisa magyar szempontból nem túlságosan biztató, ugyanis az eddiginél keményebb verseny kibontakozását

vetítik előre. Az élesedő versenyben döntő szerepe lesz a hazai termelés biológiai és műszaki alapjai erősítésének, a termőterületek szelekciójának, valamint a hozamingadozások mérséklésének. A versenyképesség alakulását különösen befolyásolja EU-csatlakozásunk után a közvetlen jövedelem-támogatások sorsa.

Cukor. A világ összes (nyers)cukortermelése az utóbbi években 130 millió t körül ingadozott. A termelés zömét a cukornádból előállított cukor teszi ki. A répacukor mennyisége 37–38 millió t, amelynek 40%-át az EU termeli. Annak ellenére, hogy a cukor világpiacát többnyire a kínálati pozíció jellemzi, az elkövetkező években a termelés további felfutására lehet számítani. A termelés növekményét szinte teljes mértékben a nádcukor fogja adni. Tehát a világkereskedelem tovább bővül; a jelenlegi prognózisok szerint 2008-ig 4 millió tonnával nő, s eléri a 27 millió tonnát.

A világ cukorpiacán alapvető átrendeződések nem várhatók. A legnagyobb exportőr Brazília marad, amely a prognózisok szerint fokozza kivitelét. Növeli exportját Ausztrália, sőt az Európai Unió is. A cukorfelesleg felvevői között találjuk a kelet-európai országokat is, de a nagy importőrök az USA, Japán és a szovjet utódállamok lesznek. A várható piaci feszültségeket tükrözi az ártendencia is. Az árváltozás iránya továbbra is emelkedő, s az időszak végére elképzelhetőnek látszik a 250 USD/t-ás ár kialakulása.

A magyar répa-, illetve cukortermelés szempontjából kedvező fordulat nem várható. A hazai költség- és árviszonyok még biztosítják a versenyben maradás feltételeit, de a termelési feltételek s a termelési színvonal még mindig túlságosan heterogén.

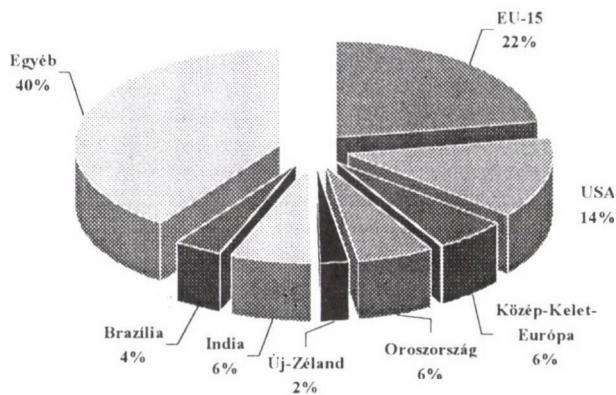
* * *

A magyar növénytermesztés piaci kilátásairól összefoglaló jelleggel a következő mondható. A világpiaci keresleti-kínálati viszonyok hosszabb távon is pozitívan alakulnak. Ennél is fontosabb azonban a hazai termelők alkalmazkodóképességének alakulása, illetve EU-csatlakozásunk feltételrendszere. A magyar növénytermesztés nyertese lehet mind a világpiaci folyamatokhoz való alkalmazkodásnak, mind pedig az EU-csatlakozásnak, ha a biológiai és a technológiai alapokat erőteljesen fejlesztjük.

Állati eredetű termékek

Tejtermékek. 1998-ban 532 millió tonna tejet állítottak elő a világon (4. ábra). A FAO szerint a világ tejtermelése 615 millió tonnára növekszik 2005-re, és a várható évi növekedési ütem 1 százalékos körüli lesz. A tejtermékek világkereskedelme ennél erőteljesebben nő és elérheti a 44 millió tonnát. Ez a világtermelésnek kb. 7 százalékat teszi ki. A kereskedelmi partnerek nem változnak, mert a fejlett régiók továbbra is a fő exportőrök lesznek, míg a fejlődő országok továbbra is a legnagyobb importőrök maradnak. A világ keresletnövekedése a fejlődő régióktól függ, ahol jelenleg is nagyon alacsony a tejfogyasztás (fejenként mindössze 42 kilogramm). A fejlődő világ keresletét elsősorban a lakossági jövedelmek alakulása befolyásolja. A folyadéktej fogyasztása akkor is nőhet, ha a jövedelmek csak mérsékelten javulnak. Ez

általában helyi termelésből fedezhető, s nem jár a nemzetközi forgalom bővülésével. A fejlődő országok nemcsak a világkereskedelemben, hanem a világtermelésben is mindinkább meghatározók lesznek, mivel kibocsátásuk 2005-ben elérheti a világtermelés 40 százalékát (a jelenlegi 35% helyett).

Világtermelés: 532 millió tonna
 Forrás: OECD

4. ábra. A világ tejtermelésének megoszlása 1998-ban

A tenyésztési és takarmányozási mutatók a világ minden részén javulnak. A termelésnövekedés a fejlett országokban a tejhozamok emelkedéséből, a fejlődő országokban viszont a tehénállomány gyarapodásából adódik. Új-Zélandon és Ausztráliában, ahol nincs tejtermelési korlátozás és export-szubszenció, nő a tehénállomány és a tejhozam is. Kelet-Európában a magasabb tejhozam idézi elő a termelés növekedését. A csatlakozásra váró országokban a tejhozam az EU átlagszintje közelében valószínűsíthető.

Az Európai Unió a világ legnagyobb exportőre tejtermékekből, világgiazi részesedése már elérte a 40 százalékot. A következő évtizedben is a világexport legfontosabb tényezője lesz, de kivitelének összetétele várhatóan megváltozik, mert a WTO kötelezettségvállalása a magasan feldolgozott termékek exportjára kényszeríti. Magyarország EU-csatlakozása rövidebb távon (a növekedésre is módot adó kvóták és az emelkedő termelői árak mellett) kedvezőbb gazdasági környezetet teremt azon magyar tejtermelők számára, akik elegend tudnak tenni a fokozott minőségi követelményeknek.

Indiában várható a legerőteljesebb növekedés a tejtermelésben. Ázsia más országaiban (Kínában és Pakisztánban) is a tejtermelés bővülésével számolnak. A tej és tejtermék fogyasztásának növekedése élénk keresletet és viszonylag magas termelői árakat eredményezhet a jövőben. A növekvő igények kedvező piaci helyzetet teremtenek a szabad(abb) agrárkereskedelmet szorgalmazó exportőr országok (Ausztrália, Új-Zéland, az EU és az USA) számára.

Az OECD szerint a WTO egyezmény nélkül még torzabb lenne a világkereskedelem, bár a tagországok minden módon igyekeztek kibújni a kötelezettségvállalás alól. Az USA exportösztönzési programjából elsősorban a tejtermékek részesednek és kevésbé a gabonafélék. Kanada hasonlóképpen jár el, ugyanis már nem a cereáliák, hanem a tejtermék kivitelét támogatja jelentős összeggel. Az EU továbbra is számottevő exporttámogatást nyújt a WTO megállapodás keretében. Az orosz piac összeomlása óta az EU exporttámogatásának erőteljes növekedése figyelhető meg. Az OECD kritizálja a közvetlen exporttámogatások mellett egyre fokozottabb szerepet játszó exportthitelt, mivel ez a támogatási forma az exportszubszidióhoz hasonlóan torzíja a piaci folyamatokat.

1999-ben a vaj túlkínálata ellenére is emelkedett az Unió országainak termelése, ami megközelíti a 2 millió tonnát, vagyis a világtermelés közel egyharmadát adja. A vaj exportja és világpiacon árá csökkenő tendenciájú. Ugyancsak számottevő növekedés várható a vaj termelésében és exportjában, ahol az éllovas Új-Zéland mellett az EU és Ausztrália a nagy szállító. A vásárlók közül Oroszország és Egyiptom emelhető ki. Az árak várható stagnálása azt jelzi, hogy a vaj egyre inkább a tejtúlermelés levezetésére szolgál (miként a tejpor is), és nem a kereslet, inkább a kínálat vezérli a piacot.

Az EU-ban előállított tej egyharmadából sajt készül. A sajt és a tej árára nagyra meglehetősen állandó (10:1), amit csak az előállított sajtfeleségek vásárlása és zsírtartalma módosít. Az EU évi sajttermelése 6,6 millió tonna (USA 3,5 millió tonna) és exportja megközelíti a 300 ezer tonnát. A legnagyobb jövő előtt álló tejtermék a sajt, amelynek a kereskedelmi forgalma a legdinamikusabb növekedést mutatja. A kivitelben az EU (300 ezer tonna) és Új-Zéland (250–300 ezer tonna) jeleskedik. A legnagyobb vásárló a jövőben is Japán és Oroszország lesz. Az előrejelzések az árak 10–20% közötti növekedését valószínűsítik az új évezred első évtizedében.

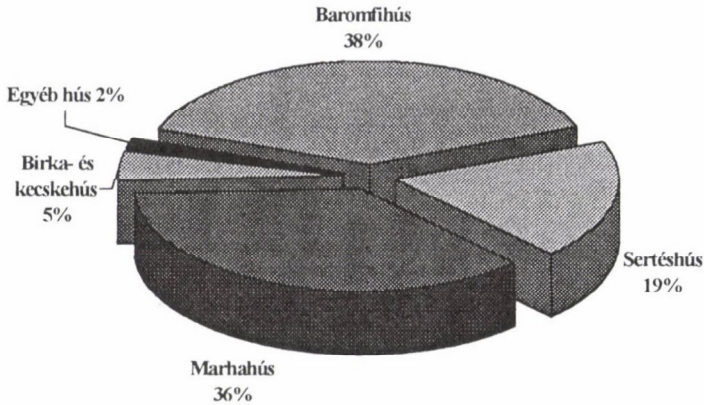
A tejpport kereskedelmében szerény, évi 1% körüli növekedést várnak. Ausztrália és Új-Zéland tovább növeli, az EU viszont csökkenti kivitelét. A legfontosabb importőrök (Mexikó, Brazília, Japán) növelik behozatalukat, Oroszország és Románia esetében azonban a pénzszűke határozza meg a behozatalt. Az árak alakulására vonatkozóan a becslések 8–10%-os emelkedést irányoznak elő 1999–2008 között.

Magyarország évi tejtermelése 1,8–2,0 milliárd liter tej, aminek 10 százaléka kerül exportra tejtermékek formájában. A fejlett gazdaságú országokban a tejtermelés és vágómarha-termelés élesen elválik egymástól, ami jelenleg nem jellemző hazánkra. A húsmarha program sikeres végrehajtása javíthat ezen a helyzeten. Elengedhetetlen a biológiai alapok és a hatékonyság növelése mellett az ésszerű üzemi koncentráció kialakítása a tejtermelésben, mert ennek hiányában nem lehetünk sikeresek sem a bel-, sem a külföldön.

Húsfélék

Az elmúlt 10–15 évben a kereslet a könnyen emészthető fehér húsok, ezen belül is főként a viszonylag olcsó baromfi-hús irányába tolódott el. 1998-ban a világ hústermelésének 6–7 százaléka, azaz mintegy 14 millió

tonna került a világszíciacra. 1986-ban ennek a mennyiségnek még csak mintegy felét forgalmazták, ráadásul egészen más összetételben. Időközben ugyanis a baromfihús aránya nőtt meg kiemelkedő mértékben, ennek következményeként a marha- és sertéshús részesedése viszont csökkent (5. ábra).

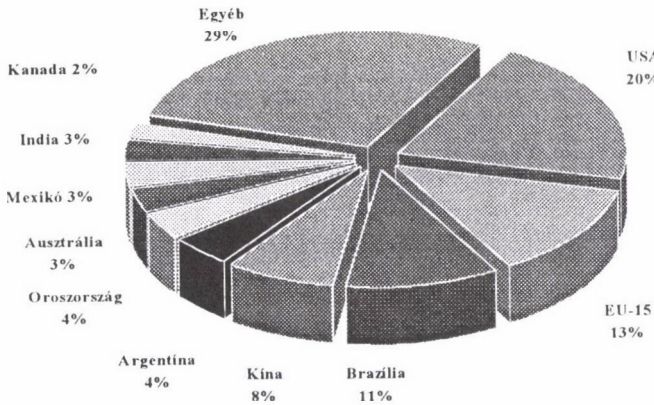
Forrás: FAO

5. ábra. A világ húskereskedelmének százalékos megoszlása az egyes termékek szerint 1998-ban

1998-ban a húsexport 70 százalékát 3 térség (az USA, az EU és Óceánia) adta, ráadásul az USA és az EU egyben a világ 4 legnagyobb importőre között is szerepel. Oroszországban, Japánban, Mexikóban és Dél-Koreában ugrás-szerűen növekszik az állati fehérjék iránti igény. A növekedést – Oroszországot leszámítva – a lakosság gyarapodása és a jövedelem javulása idézi elő. Az exportőr országok közül az EU a világ egyik legnagyobb szállítója marad. Az exporttámogatás csökkentésének kényszere ugyan mérsékelheti a kivitt, de a keleti bővítés következtében a korábbinál nagyobb felesleggel rendelkezik majd a kibővült EU, ahol a viszonylag elfogadható termelési költségek (a sertés- és baromfi-ágazatban) magyarázzák világszíci szerepének fennmaradását. A FAO közleménye alapján az 1998. évi hústermelés 218 millió tonnát tett ki. Az összes hús 38 százalékát a sertéshús, 28 százalékát a baromfi és 27 százalékát a marhahús adta.

Marhahús. A FAO prognózisa szerint a marhahús világszíci ára megszi-lárdul a mérséklődő kínálat és Ázsia bővülő importigényének hatására. 1998-ban 58 millió tonna marhahúst állítottak elő a világon (6. ábra). Az USDA elemzése szerint a jó minőségű marhahús nemzetközi piacán élénkülés várható. Az USA marhahús-termelése stabilizálódik, a húsminőség javul. Várhatóan a világ luxusszállodáinak fő ellátója lesz az USA. Az EU-ban a termelés és a fogyasztás egyaránt tovább csökken, amiben az angliai marhavésznek van a legnagyobb szerepe. 1998–2008 között a világ marha-

hústermelése összességében 20 százalékkal nő az USDA becslése szerint. A marhahús fogyasztása Kínában nagymértékben növekszik. A FÁK-országok gazdasági teljesítményének javulásával párhuzamosan számottevően emelkedik a lakosság jövedelme és húsfogyasztása. Az 1990-es években – az utolsó éveket kivéve – a brazil marhahústermelés töretlenül fejlődött és 1999-re meghaladta az 5 millió tonnát.

Világtermelés: 58 millió tonna
 Forrás: FAO

6. ábra. A világ borjú- és marhahústermelésének megoszlása 1998-ban

Az USA marhahúsexportja 1998-ban meghaladta az 1 millió tonnát. Az exportexpanszió azért volt meglepő, mert a világpiac – az ázsiai és az orosz válság következtében – összezsugorodott. Japán maradt az amerikai marhahús (és sertéshús) legjelentősebb vásárlója, ahová az amerikai kivitel 56 százaléka irányul. Mexikó a második legnagyobb piac. Az exportvolumen növekedése azonban nem járt együtt nagyobb bevétellel, mert a kínálat bővsége miatt estek az árak. Ausztrália is – Kanadához hasonlóan – növelni tudná kiszállítását. Az Atlanti-óceán zónájában fekvő országok 1998-ban lényegesen (22 százalékkal) kevesebb marhahúst exportáltak, mint az előző évben. A kivitel visszaesése az EU-ra és Argentínára korlátozódott.

A marhahústermelés az EU számos régiójában ma sem hatékony. Ennek egyik oka, hogy a tejkvóták 1984. évi bevezetésekor a farmok egy része átállt a marhahizlálásra. Így az 1984 előtt meglehetősen stabil, 7 milliós hústehén-állomány 12 millió darabra futott fel. A két ágazat eltérő jövedelmezősége az azóta eltelt években alig változott, a tejkvóták eltörlése valószínűleg a tejtermelés előretörését eredményezné a marhahizlálás ellenében. Az EU 1998-ban 400 ezer tonna marhahúst importált nem uniós országokból. A többi jelentős európai termelőre ez nem jellemző. A kiviteli többlet évről évre apad és 1998-ban nem egészen 400 ezer tonnára mérséklődött. Az EU kiszállításait az orosz válság és Közép-Kelet csökkenő kereslete vetette vissza.

A hormonkezelt marhahús behozatali tilalmát az EU 1989 januárjában rendelte el. Az immár egy évtizede fennálló tilalom ellentétes a WTO egyezményeivel. A WTO – tudományos állásfoglalásra támaszkodva – 1997-ben úgy nyilatkozott, hogy a tilalom nem indokolt, és 1999 májusáig adott haladékok törlésére. A határidő lejárt, az EU nem oldotta fel a tilalmat, s érvényesíteni kell az amerikai országok kárigényét. Az USA és Kanada sérelmével a WTO választott bírósághoz fordult. Az USA 250 millió dollár kártérítést követelt, aminek felét ítélte meg a bíróság. Kanada 48 millió USD-re tartott igényt, amiből viszont csak 7,6 milliót fogadott el a bíróság. Mindkét sértett ország kevesli a megítélt összeget, az EU viszont sokallja. Az EU összesen 53 millió dollár kártérítést tartott volna elfogadhatónak.

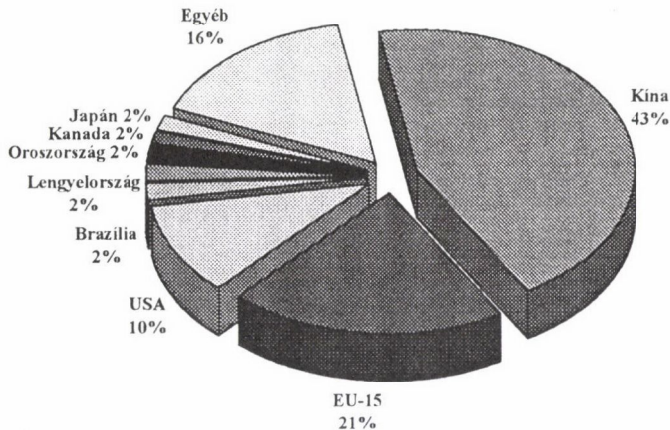
A FAO szerint a marhahústermelés a közeljövőben csak csekély mértékben nő, de a marhahús világkereskedelme – a nagy termelők fogyasztásának mérséklődése miatt – növekszik. Korea, a Fülöp-szigetek, Malajzia és Indonézia vásárlásai élénkülnek, és Ausztráliából az előző éveknél nagyobb mennyiséget importálnak. A brazil valuta leértékelése ugyancsak elősegíti az export bővítését. Az USA új piacokat keres, és meglehetősen nehezen tudja felvenni a versenyt az olcsó ausztrál és uruguayi marhahússal.

Magyarország nettó marhahúsexportja 5–15 ezer tonna között változott az elmúlt években. Az export 30, az import pedig 15–20 ezer tonnát tett ki (csontoshús súlyban számolva). Az évi 60–70 ezer tonna termelésből jelenleg évi 5–10 ezer tonna a nettó export mennyisége. A húsmarha program megvalósításával és a termelés hatékonyságának emelésével növelhetjük kivitelünket marhahúsból, amit befolyásol EU-csatlakozásunk feltételrendszere (a marhatartás prémium). Esélyeinket növeli, hogy az előrejelzések alapján Csehországnak tartósan évi 10–20 ezer tonna nettó importtal kell számolnia, Lengyelország pedig nettó importőr lesz.

Sertéshús. Az USDA szerint a világ sertéshústermelése már kisebb ütemben növekszik, mint az elmúlt évtizedben. Ez az alacsonyabb termelői árakkal, a lakossági jövedelmek lassúbb emelkedésével, a környezetvédelem szigorodásával, más húsfélések, elsősorban az olcsóbb baromfi hús versenyével magyarázható. Az évi termelésnövekedés azonban továbbra is számottevő, mert 2,2 százalék körül alakul a világon. Kína termelése ennél jóval nagyobb, az USA, Kanada és az EU termelése pedig kisebb ütemben bővül (7. ábra).

A sertéshúsfogyasztás a fejlett országokban (USA, Kanada, Japán, EU) csak igen szerény mértékben nő, ugyanis már jelenleg is magas szintet ér el. A fejlődő régiók közül Ázsia, Latin-Amerika fogyasztása lényegesen magasabb lesz a mainál. Kínában a fogyasztás évi 2,8 százalékos növekedésére lehet számítani, tehát a saját termelés növekedése a belső piac keresletét elégíti ki. Hosszabb távon a világ sertéshúsfogyasztásának bővülésével lehet számolni a gazdasági növekedés és a népesség gyarapodása következtében. Kína fogyasztása nő a leggyorsabban.

A sertéshús világkereskedelme bővül, elsősorban Mexikó, Hong-Kong és a fejlődő ázsiai államok kereslete következtében. Japán termelése a prognózisok szerint visszaesik, importja akár meg is duplázódhat, mert a takarmányok importja helyett egyszerűbb a végterméket megvásárolni. A világkereskedelem fokozatosan emelkedik és már megközelíti a 3 millió tonnát. Ázsia vásárlásai ellensúlyozzák az orosz és a kelet-európai import visszaesését.

Világtermelés: 84 millió tonna
 Forrás: FAO

7. ábra. A legjelentősebb sertéshústermelők termelésének megoszlása 1998-ban

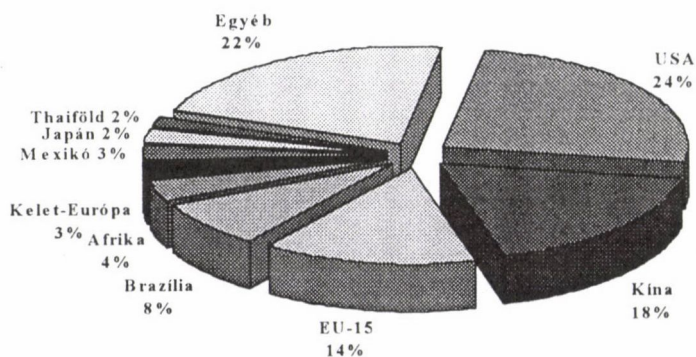
A FAO a sertéstermelés 5 százalékos csökkenését jelzi előre az EU-ban, sőt még Kínában is. Ennek bekövetkezése viszont megkérdőjelezhető. Az USA termelése változatlan marad. 1998-ban az EU sertéshústermelése 17,4 millió tonna volt. A termelés és fogyasztás különbsége 1,4 millió tonnára ugrott fel, aminek külpiaci értékesítése még nyomott áron is szinte lehetetlen volt. Az értékesítési válság nemcsak az EU-t, hanem az USA-t is sújtotta. 1998-ban az EU több mint 1,2 millió tonna sertéshúst exportált. Az EU világgpiaci részesedése sertéshúsból az elkövetkező években visszaesik, miközben a sertéshús termelése enyhén, 16,5-ről 18,5 millió tonnára növekszik. Az USA termelésének és kivitelének expanzióját tervezi, s a minőségre és a hatékonyságra összpontosít. A jelenlegi 8,5 millió tonna termelés 2008-ban jóval 9 millió tonna fölé emelkedhet, az export pedig 200-ról 400 ezer tonnára.

Meg vannak számlálva a „független, szabadon termelő” gazdaságok napjai az USA-ban. A rendkívül kemény pénzügyi feltételek gyorsítják a vertikális integrációt, a termelés – feldolgozás – csomagolás tulajdonosi egységét, valamint a termelés és értékesítés koordinációját. A kisgazdaságok magas fajlagos költségét a jövő piaca nem hajlandó elismerni, ezek kiszorulnak a termelésből. A nagyok közül is csak a hatékonyan termelők maradnak meg és további terjeszkedésük várható. A múltban Dánia, Kanada és Kelet-Európa voltak az amerikai sertéságazat nagy versenytársai. A jövőben azonban nem kívülről fenyegeti ellenfél az ágazatot, hanem belülről, az USA baromfitermelői részéről.

Magyarország évente mintegy 400 ezer tonna sertéshúst termel, amiből az export 80 (ebből 30 ezer tonna megy az EU-ba), az import 20–30 ezer tonnára tehető, így a nettó kivitel 50 ezer tonna körül alakul. A prognózisok szerint Csehország és Ukrajna évi 10–15, Lengyelország 250 ezer tonna nettó exportra számíthat 2008-ra. A többi kelet-európai ország és Oroszor-

szág nettó importőr marad, évi mintegy 100, illetve 350 ezer tonna volumenben. A hosszabb távú versenyképességünk ebben az ágazatban is a hatékonyság és a koncentráció növelésén múlik, s elsősorban a tőkeerős vállalkozások pozíciója fog javulni.

Baromfihús. A FAO 1998-ben 61 millió tonna világtermelést becsült. Az össztermelés 85 százalékát a brojler adta, második helyen a pulykahús állt 8 százalékos részesedéssel. A 4 legnagyobb termelő térség (USA, Kína, EU, Brazília) jelenleg a világtermelés kétharmadát állítja elő (8. ábra).

Világtermelés: 61 millió tonna

Forrás: FAO

8. ábra. A legjelentősebb baromfihús-termelők termelésének megoszlása a világban 1998-ban

A baromfihús-termelésnek mintegy 7–8 százaléka jelenik meg a nemzetközi piacokon. Az USA mint a legnagyobb termelő és exportőr ország dik-tálja az árakat. Ázsia – Kínával és Japánnal az élen – a világ legjelentősebb importőre marad. Az Agenda 2000 szerint a gabonafélék árcsökkenése ja-vítja az Európai Unióban előállított baromfi versenyképességét.

Az Európai Unió baromfihús-termelése 1998-ban is bővült és elérte a 8,8 millió tonnát. Szakértők úgy vélik, hogy a marha- és sertéshús bőséges kí-nálata, egyre csökkenő ára is akadályozta a baromfiágazat erőteljesebb nö-vekedését. A brojler-termelés az átlagosnak megfelelően (2 százalékkal) nőtt. 1998-ban is az összes baromfihús 70 százalékát (6,1) millió tonnát) a brojler adta. Több éven át a pulykahús volt a baromfiágazat legdinamikusabban fejlődő terméke. 1998-ban azonban ezt a szerepet a kacsahús vette át, melynek termelése egy év alatt 8 százalékkal nőtt. A 330 ezer tonnára fel-futott termékvolumen a kelet-európai termelés visszaesésével magyarázzák. Ennek a mennyiségnek a kétharmadát Franciaország állította elő. Az EU az oroszországi piac összeomlása miatt növelte a harmadik országokba irá-nyuló export támogatását, bár így is az Uruguay-fordulón megszabott támo-gatási szint alatt maradt. Az USA exporthitelekkel segítette a külpiaci eladá-

sokat, amit az OECD (egyébként teljes joggal) burkolt exporttámogatásnak tart.

Az Egyesült Államok a világ első számú baromfitermelője, termelése már 1998-ban meghaladta a 15 millió tonnát. Az USA-ban a világ csirketermelésének negyedét állítják elő. Mivel a hazai piacon a mellfilé mellett alig van eladható áru, ennek a többi csirkerészhez képest több mint 15-szörös árából az USA fedezni tudja a többi rész olcsó exportját. (A helyzet az EU-ban is hasonló.) A bővülő belső piac teszi lehetővé a termelés további növelését. Pulykahúsból Németország kivételével az egész világon stagnál a fogyasztás, így az Egyesült Államokban is csak jelentéktelen növekedés volt 1998-ban (8,2 kg/fő).

Az USA pulykahús-termelése 1998-ban 2,4 millió tonnára rúgott. Ennek 8 százalékát kiszállították az országból. A termelés és a belső fogyasztás évek óta töretlenül növekszik. Az USA pulykahús-kivitele 1998-ban megközelítette a 200 ezer tonnát. Az óriás mennyiség több mint felét Mexikó vásárolta meg 1998-ban. A másik 3 jelentősebb importőr (Oroszország, Hongkong, Dél-Korea) importja is visszaesett.

Az USA-ban folyamatosan növekvő brojlertermelést várnak, pedig a termelés növekedését a brojler alacsony ára egyáltalán nem indokolja. A megoldást az jelentheti, hogy a takarmánytáp ára a brojler termelői áránál erőteljesebben csökkenhet, s a termelés hatékonysága is emelkedhet. Ennek nyomán a jövedelmezőség is javulhat.

A világ baromfihús-termelése tovább nő, amiben a négy legnagyobb termelő: az USA, Kína, az EU és Brazília játssza majd a legnagyobb szerepet. A növekvő európai piac is további lehetőségeket rejt az EU baromfiipara számára. A növekedésben a négy legnagyobb termelő jár az élen. 2005-re a FAO előrejelzése szerint 90 millió tonnás szint várható a világ baromfihús-termelésében. Ennek háromnegyede a fejlődő országokban fog realizálódni. A növekedés alapjául nemcsak a növekvő jövedelmek és fogyasztás, hanem a csökkenő gabona- és olajosmag-árak is szolgálnak.

Braziliában az olcsó takarmány már 1998-ban is fellendítette a termelést. Becslések szerint 4,5 millió tonna baromfihúst állítottak elő, ami kétszerese volt az 1990-es kibocsátásnak (2,27 millió tonna). A csökkenő export és a belső fogyasztás stagnálása értékesítési gondokat okozott. Brazília az USA és az EU mögött a világ harmadik legnagyobb brojlertermelője. A brazil brojlerágazat termelési költségei a legalacsonyabbak a világon. A brazil baromfiipar rövid távú kilátásai nem túl jók, amit a globális gazdasági válság mellett saját helyzete is magyaráz. Az export csökkenése okozta árnyomás, az alacsony hazai kereslet miatt az iparág kibocsátása jelentéktelen mértékben nőtt tavaly.

Kína az Egyesült Államok után a legnagyobb baromfihús-termelő, az összes termelés 18%-át állítja elő. A gazdasági reformok lelassították a kínaiak fogyasztásának ütemét. Az elmúlt évek dinamikus importnövekedésének lassulására számíthatunk. Hosszú távon viszont a kínai piac a növekvő fogyasztás és a termelési kényszer miatt bővülni fog, tehát továbbra is fontos exportpiac marad. A kínai termelők és feldolgozók ugyanis szembe-sülni fognak a gabona- és fehérjeforrások korlátaival, valamint a gabonapiaci árreformmal.

A baromfifélék rövid termelési ciklusa a többi húsfélénél gyorsabb alkalmazkodásra nyújt módot termelőik számára a piaci helyzet vagy a fogyasztói igények változása esetén. Ezen hasznos tulajdonsága még kiegészül a kedvező táplálkozás-élettani szereppel és a relatív olcsósággal is. Nem véletlen tehát, hogy az elkövetkező években a baromfihús termelése és kereskedelme további jelentős élénkülésére számítunk világszerte. A bővülés üteme elsősorban a kínai piac alakulásától függ. Oroszország és Kína kereslete mozgatja majd a világkereskedelmet.

Az EU-ban az elmúlt évek során lelassult a baromfihús fogyasztásának a növekedése. A belső kereslet emelkedésének üteménél gyorsabb termelés-növekedés a takarmányárak esésének köszönhető. A lassú keresletbővülés az export fokozódását tette lehetővé az elmúlt években. A kivitel elsősorban Oroszországba és a Közel-Keletre irányul, ahol az import elenyésző, a fogyasztás 2-3%-a. Beszállítóként Lengyelország és hazánk élen áll.

Magyarországon 1999 első felében 8 százalékkal több baromfihúst termeltek, mint az előző év hasonló időszakában. A magyar baromfiipar termékeinek közel fele kerül exportra. A termékek háromnegyede az EU-ban talál gazdára, ahol évtizedek óta stabil partnereink vannak. A célországok közül Németország a legnagyobb, hiszen az összes export negyven százalékát veszi fel. A baromfiiparnak csökkentenie kell termelési költségeit, ha a világgiazi növekedéséből ki akarja venni a részét. Magyarországon a baromfihús termelése és fogyasztása az utóbbi évtizedekben jelentős mértékben bővült, s az 1990-es évek válságát is átvészelte. A termelés körülbelül felét a tyúkfélék adják. A második legnagyobb súllyal pedig az utóbbi esztendők igazi növekedést felmutató terméke, a pulykahús szerepel. Ugyanez a sorrend az exportban is. A baromfihús össztermelésének mintegy 40 százalékát exportáljuk. A magyar baromfi legnagyobb felvevő piaca Németország és Olaszország.

A világgiazi elemzéséből a számunkra levonható legfőbb tanulság az, hogy a baromfihús továbbra is élenjáró terméke a világkereskedelemnek. Olyan cikk, amelynek termelésében további technikai tartalékok rejlenek, s az ezeket a tartalékokat sikerrel kihasználó országok nemcsak fenntartani, hanem még bővíteni is tudják piaci pozícióikat. Számunkra tehát létkérdés, hogy megőrizzük, sőt javítsuk termelésünk hatékonyságát.

Az előrejelzések szerint Magyarország, Csehország, Lengyelország és Ukrajna baromfihúsból viszonylag alacsony exporttal számolhat 2008-ig (évi 100 ezer tonna alatti értékkel), annak ellenére, hogy Oroszországban az import növekedése várható. Magyarország exportja csökkenő tendenciát mutat. Az évi termelés 400 ezer tonna felett van (ennek fele brojler), a nettó export fokozatosan évi 50 ezer tonnára csökken. A magyar baromfihús-termelés kritikus helyzete is a versenyképességi problémákkal és a romló hatékonysággal magyarázható. Ennek tudható be, hogy a baromfiállomány csökkenése folytatódik. A hazai pulyka (s részben a liba) növekvő termelése azonban megkülönböztetett figyelmet érdemel, mert jól beleillik a világten-denciákba, de ezt a területet sem kíméli az erősödő konkurencia.

* * *

Végeredményben az állati termékek – mindenekelőtt a baromfi- és sertéshús – termelését és világkereskedelmét a növekedés jellemzi a leghatékonyabb, illetve legfejlettebb országokban. Ez alól Kína kivétel, amit a szokatlanul magas gazdasági növekedéssel magyarázhatunk. A versenyképesség legfontosabb kérdése a hatékonyság, azaz az ár és minőség alakulása az adott térségben vagy országban. Megállapíthatjuk, hogy az orosz és a többi kelet-európai piac továbbra is fontos marad Magyarország számára. Külpiaci esélyünket ebben a térségben EU-hoz történő csatlakozásunkig a hatékonyság mellett az Unió ide irányuló agrárexportjának támogatottsága is befolyásolhatja.

IRODALOM:

1. FAO (Food and Agriculture Organisation) különböző kiadványai.
2. OECD Agricultural Outlook 1999–2004. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), 1999.
3. Popp József – Udovecz Gábor – Varga Gyula (szerk.) Nemzetközi Agrárpia-ki Kilátások 1999. AKII kézirat, 2000. május.
4. USDA Baseline. Overview, Economic Research Service (ERS) United States Department of Agriculture (USDA), 1999.
5. World Agricultural Outlook. Food and Agriculture Policy Research Institute (FAPRI), Iowa State University, University of Missouri-Columbia, 1999.

Tisztelt Olvasó!

A **MAGYAR TUDOMÁNY** az új évezredben is bemutatja a tudomány helyzetét, legújabb eredményeit, közli a tudományos vitákat, véleményeket.

Kérjük a 2001. évre is fizesse elő a folyóiratot!

A költségek emelkedését sajnós a fogyasztói árral is kénytelenek vagyunk követni, ezért a **MAGYAR TUDOMÁNY** ára 2001. januártól havi 336,- Ft-ra változik.

Az éves előfizetői díj 4032,- Ft.

Előfizethető:

A FOK-TA Bt. címén (1134 Budapest, Gidófalvy L. u. 21.) a mellékelt csekk befizetésével,

a Posta hírlapüzleteiben,

az MP Rt. Hírlapelőfizetési és Elektronikus Posta Igazgatóságánál, 1846 Budapest, Pf. 863.